Nr 170.

Riksdagens skrifvelse till Konungen i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall samt en i ämnet väckt motion.

(Jordbruksutskottets utlåtande nr 112).

Till Konungen.

I en till Riksdagen aflåten proposition (nr 201) af den 8 april 1910 har Eders Kungl. Maj:t under åberopande af bifogadt utdrag af protokollet öfver civilärenden för samma dag föreslagit Riksdagen antaga följande

Förslag

till

grunder för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall.

1 §.

Nedan angifna vattenfall och för deras tillgodogörande afsedda fastigheter skola förvaltas af vattenfallsstyrelsen nämligen:

a) kronan tillhöriga vattenfall i Göta älf;

b) Älfkarleby vattenfall;

c) de vattenfall, som redan inköpts eller framdeles komma att förvärfvas för elektrisk drift å statsbanorna, där ej Kungl. Maj:t för särskildt fall förordnar, att förvaltningen af sådant vattenfall eller för dess tillgodogörande afsedd fastighet eller del däraf skall tillkomma annan myndighet;

d) sådana i Norrland belägna vattenfall, som enligt särskilda bestämmelser i afvittringsförfattningarna reserverats för kronans räkning; samt

e) kronan tillhöriga vattenfall, hvilka enligt särskilda beslut, som af Kungl. Maj:t meddelas, öfverflyttas från annan myndighet till förvaltning af styrelsen.

2 §.

Där vattenfall, som förvaltas af vattenfallsstyrelsen, icke tagits i anspråk för kronans räkning, ankomme på Kungl. Maj:t att förordna, huruvida det må af kronan med eller utan utmål af mark upplåtas åt annan till nyttjande. Har förordnande meddelats om upplåtelse till nyttjande af vattenfallslägenhet, som nu sagts, skall lägenheten i enlighet med här nedan stadgade grunder genom styrelsens försorg upplåtas på arrende.

3 §.

Skall vattenfallslägenhet utarrenderas, åligger det vattenfallsstyrelsen, där ej på grund af äganderättsförhållandena i afseende å vattendraget eller de strandområden, som erfordras för tillgodogörande af

vattenkraften, eller till följd af andra särskilda omständigheter ett offentligt utbjudande af arrendet icke skäligen bör ifrågakomma, att genom kungörelse, som införes i allmänna tidningarna och i tidningar inom orten samt i vattenfallsstyrelsens lokal offentligen anslås, infordra skriftliga anbud å arrendet. I kungörelsen skall lämnas uppgift å vattenfallets läge och beskaffenhet jämte öfriga nödiga anvisningar.

Anbud skall innehålla uppgift å arten af den anläggning, för hvars drift anbudsgifvaren vill arrendera lägenheten, samt vara åtföljdt af, förutom så beskaffad säkerhet, som i 11 § sägs, nödiga uppgifter om de anordningar, han har för afsikt att vidtaga för tillgodogörande af vattenkraften.

Vattenfallsstyrelsen äger till arrendator antaga den högstbjudande, som för sitt anbud ställt godkänd säkerhet, där han icke befinnes olämplig till arrendator; styrelsen dock obetaget att antaga lägre anbud, där de anläggningar, som planeras af den, som afgifvit det lägre anbudet, kunna antagas lända till större fördel för kronan.

Är antagligt anbud icke afgifvet, eller har på grund af omständigheter, som förut nämnts, offentligt utbjudande icke ägt rum, ankommer det på vattenfallsstyrelsen att, på sätt den finner lämpligast, vidtaga åtgärder för lägenhetens utarrendering. Finnes utarrendering på antagliga villkor icke kunna ske, åligger det vattenfallsstyrelsen att därom göra anmälan till Kungl. Maj:t.

4 §.

1:o. Upplåtelse af vattenfallslägenheten på arrende skall, då vattenfallet är bebyggdt, ske för en tid af fyrtio år men eljest för en tid af fyrtiofem år; dock må erforderlig inskränkning göras i arrendetiden, när särskilda omständigheter därtill föranleda. Visar sig, att vattenfallets bebyggande till följd af omständigheter, som icke vid aftalets ingående varit förutsedda, kräfver längre tid än fem år, må vattenfallsstyrelsen medgifva skälig förlängning af arrendetiden.

Då fråga är om utarrendering af bebyggdt vattenfall, må arrendatorn i arrendeaftalet berättigas att efter arrendetidens utgång för den tid, som i nämnda aftal bestämmes, samt mot den arrendeafgift och de villkor i öfrigt, hvilka med hänsyn till de vid arrendetidens utgång rådande förhållanden kunna anses skäliga, få lägenheten åt sig ånyo upplåten, såvida icke vattenfallsstyrelsen senast fem år före arrendetidens utgång underrättar honom, att dylik förlängning icke af kronan medgifves. Det åligger dock arrendatorn att senast tre år före arrendetidens ut-

gång lämna vattenfallsstyrelsen uppgift, huruvida han vill begagna sig af sin rätt till förnyad upplåtelse, eller vare sin rätt därtill förlustig.

Upplåtes vattenfallet i obebyggdt skick, skall kronan vara berättigad att vid arrendetidens utgång återtaga det utarrenderade mot erläggande af lösen för de arrendatorn tillhöriga, å vattenfallslägenheten befintliga vattenverksbyggnader äfvensom annan i arrendeaftalet angifven, honom tillhörig och å lägenheten befintlig egendom, som erfordras för vattenkraftanläggningens drift, såsom byggnader, maskiner, ledningar och dylikt. Vill kronan begagna sig af rättighet, som nu är sagd, vare dock skyldig att senast fem år före arrendetidens utgång underrätta arrendatorn om sin afsikt att återtaga vattenfallslägenheten. Gör ej kronan det, skall arrendatorn, därest han senast tre år före arrendetidens slut meddelat vattenfallsstyrelsen sin önskan att erhålla förnyad upplåtelse af vattenfallslägenheten, vara berättigad att för en tid af trettio år få lägenheten till sig ånyo upplåten mot den arrendeafgift och de villkor i öfrigt, hvilka med hänsyn till då rådande förhållanden kunna anses skäliga.

När särskilda omständigheter därtill föranleda, må Kungl. Maj:t medgifva utsträckning af arrendetiden utöfver hvad här ofvan sägs, dock ej längre än att upplåtelsetiden under första och andra arrendeperioden sammanlagdt uppgår till högst nittio år.

2:o. Vid utgången af den tid, för hvilken arrendatorn kan erhålla förnyad upplåtelse af vattenfallslägenheten, vare han pliktig att utan lösen till kronan afstå de honom tillhöriga, å lägenheten befintliga vattenverksbyggnader äfvensom annan i aftalet angifven, honom tillhörig och å lägenheten befintlig egendom, som erfordras för vattenkraftanläggningens drift.

Vill arrendatorn icke begagna sig af den optionsrätt, som tillkommer honom enligt hvad här ofvan under 1:o sägs, eller skulle arrendet under första arrendeperioden upphöra till följd af förverkande, skall arrendatorn vara skyldig att till kronan utan lösen afstå de honom tillhöriga, å vattenfallslägenheten befintliga vattenverksbyggnader. Har förverkande skett under den tid det nya aftalet gäller, är arrendatorn pliktig att till kronan utan lösen afstå, förutom nämnda vattenverksbyggnader, jämväl annan i aftalet angifven, honom tillhörig och å lägenheten befintlig egendom, som erfordras för vattenkraftanläggningens drift.

3:o. Med vattenverksbyggnader afses i dessa grunder anordningar dels för vattnets dämning och ledande till och från kraftanläggningen, såsom dammar, rännor, kanaler, tuber, tunnlar och turbinkammare, dels

ock för flottningen och fiskens gång, såsom flottningsutskof, timmerledare, laxtrappor och ålledare, äfvensom hvad till dylika anordningar hör, såsom luckor med manöveranordningar, isgrindar och dylikt.

4:o. Uttrycklig bestämmelse om hvad på grund af denna § skall gälla skall intagas i arrendeaftalet.

De vattenverksbyggnader och den öfriga egendom, som, enligt hvad här ofvan i denna § sägs, antingen skola af kronan öfvertagas mot lösen eller ock af arrendatorn utan lösen afstås till kronan, skola därjämte i arrendeaftalet noggrannt angifvas.

5 §.

Arrendator skall i arrendeaftalet åläggas att, innan vattenfallets bebyggande får påbörjas, till vattenfallsstyrelsen ingifva förslag till de anordningar för vattenkraftens utnyttjande, hvilka han har för afsikt att vidtaga; och skall vattenfallsstyrelsen tillse, att de anläggningar, som af arrendatorn tillämnas, icke komma att hindra eller i högre grad försvåra ytterligare tillgodogörande af vattenkraften i vattendraget eller genomförande af reglering af detsamma. Vattenfallsstyrelsen skall därjämte i arrendeaftalet förbehållas rätt att öfvervaka, att de anläggningar, som af arrendatorn utföras, varda verkställda på ändamålsenligt och betryggande sätt samt i öfverensstämmelse med af vattenfallsstyrelsen godkända ritningar.

Vill arrendatorn efter vattenkraftanläggningens fullbordande utföra nyanläggningar för ytterligare utnyttjande af vattenkraften eller ändra redan befintliga dylika anläggningar, vare han skyldig att inhämta vattenfallsstyrelsens medgifvande härtill, och skall hvad i första stycket är sagdt äga tillämpning jämväl i afseende å dylika anläggningar.

6 §.

I arrendeaftalet skall föreskrifvas, att, om arrendatorn vid utförande af vattenkraftanläggningen gör större afvikelse från de af vattenfallsstyrelsen godkända ritningarna till anläggningen eller icke ställer sig till efterrättelse de föreskrifter, som af vattenfallsstyrelsen meddelats i och för anläggningens utförande på ändamålsenligt och betryggande sätt, arrenderätten skall, om kronan det påfordrar, vara af arrendatorn förverkad och kronan vara berättigad att uppsäga aftalet.

Därest i arrendeaftalet stadgas skyldighet för arrendatorn att inom viss föreskrifven tid hafva påbörjat arbetet med vattenfallets bebyg-

gande eller hafva fullbordat anläggningen i dess helhet, skall i aftalet tillika intagas bestämmelse därom, att arrendatorn, i händelse af försummelse i nämnda hänseende, skall, om sådant å kronans vägnar yrkas, anses hafva förverkat arrenderätten och kronan förty vara berättigad att uppsäga aftalet.

Innehåller arrendeaftalet förbehåll därom, att upplåten vattenkraft eller däraf framställd energi skall användas för visst angifvet ändamål, och tager arrendatorn vattenkraften eller energien i anspråk för annat ändamål än sålunda förutsatts, skall, om kronan det påfordrar, arrenderätten jämväl vara förverkad och kronan vara berättigad att uppsäga aftalet. Förbehåll härom skall intagas i arrendeaftalet.

7 §.

Sker sådan reglering af sjö eller annat vattendrag, hvarigenom upplåtet vattenfall tillskyndas fördel, vare arrendatorn skyldig vidkännas skälig förhöjning i arrendeafgiften för den genom regleringen vunna ökning af vattenkraft, som af honom tages i anspråk.

Förbehåll om hvad sålunda skall gälla skall intagas i arrendeaftalet.

8 §.

Arrendatorn skall tillförbindas att i inländsk brandförsäkringsanstalt för kronans räkning ombesörja och utan afdrag å arrendet bekosta brandförsäkring till fulla värdet af å lägenheten befintliga, kronan tillhöriga byggnader, maskiner, ledningar och annat dylikt af beskaffenhet att böra försäkras mot eldskada; och skall åt vattenfallsstyrelsen förbehållas rätt att, när anledning därtill förekommer, bestämma, hvilken del af nämnda egendom skall försäkras, det belopp, hvarför försäkring bör sökas, samt den anstalt, där försäkringen må äga rum.

Därjämte skall arrendatorn i aftalet förpliktas att, i enlighet med hvad i aftalet närmare bestämmes, för vattenfallsstyrelsen förete bevis därom, att brandförsäkringen fortfarande gäller.

9 §.

1:o. Inträffar brandskada å egendom, som afses i 8 §, skall skadan genom arrendatorns försorg botas. Kronan skall äga uppbära brandskadeersättningen, hvilken, sedan vattenfallsstyrelsen fastställt plan för byggnaden eller för anskaffning af de maskiner, ledningar och annat

dylikt, som skall ersätta det, som genom branden förstörts, af kronan tillhandahålles arrendatorn i den mån sådant för ändamålet erfordras.

Öfverstiger kostnaden för skadans botande den kronan tillerkända ersättningen, skall det öfverskjutande beloppet tillhandahållas arrendatorn af kronan, där ej särskild öfverenskommelse kan träffas därom, att denna öfverskjutande kostnad skall af arrendatorn förskjutas eller af honom gäldas.

2:o. Varder kronan tillhörig, å lägenheten befintlig byggnad af annan anledning än här ofvan under 1:o omförmäles utan arrendatorns vållande förstörd eller så skadad, att nybyggnad erfordras, åligger det kronan, där icke byggnaden utan olägenhet kan undvaras, att utan oskäligt dröjsmål ombesörja nybyggnaden; underlåter kronan det, äge arrendatorn uppsäga aftalet och njute skadestånd.

3:o. Skulle skada, som ofvan i mom. 1:o och 2:o sägs, inträffa under sådan tid eller vara af sådan art, att enligt vattenfallsstyrelsens bedömande dess botande, med hänsyn till vattenfallslägenhetens afsedda användning efter arrendetidens utgång, icke för kronan medför nytta, skall kronan vara berättigad att uppsäga arrendeaftalet och återtaga hvad som utarrenderats; och skall i dylikt fall tillämpas hvad i 13 § för där afsedt fall stadgas om skyldighet för kronan att utgifva lösen, ersättning eller skadestånd.

4:o. Var skada, som här ofvan under 2:o afses, ringare än där omförmäles, ligge å arrendatorn att på egen bekostnad ombesörja dess botande.

5:o. Förbehåll om hvad enligt denna § skall gälla skall intagas i arrendeaftalet.

10 §.

Arrendatorn skall tillförbindas att på egen bekostnad uppföra och underhålla all den stängsel, som af vattenfallsstyrelsen pröfvas erforderlig för lägenhetens afskiljande från annan egendom.

11 §.

Såsom säkerhet för fullgörande af arrendevillkoren bör för en tid af minst fem och högst åtta år vara ställd borgen ingången antingen såsom för egen skuld af bankinrättning, hvars bolagsordning blifvit af Kungl. Maj:t fastställd, eller ock, där vattenfallsstyrelsen pröfvar sådant kunna ske, af minst två personer, de där borga en för bägge och bägge för en såsom för egen skuld, och hvilkas vederhäftighet är af

Kungl. Maj:ts befallningshafvande eller domaren styrkt. Ansvarighet på grund af dylik borgen må dock icke utsträckas utöfver den tid, för hvilken borgen blifvit ingången.

Arrendator, som sådant föredrager, må antingen, jämte ställande af borgen för arrendevillkoren i öfrigt, såsom säkerhet för arrendeafgiftens erläggande aflämna af staten, konungariket Sveriges stadshypotekskassa, allmänna hypoteksbanken eller af kommuner med Kungl. Maj:ts tillstånd utgifna obligationer eller andra af vattenfallsstyrelsen godkända säkerhetshandlingar, motsvarande två års arrendeafgift, eller ock, i stället för borgen för uppfyllande af arrendevillkoren i deras helhet, nedsätta dylika obligationer eller andra säkerhetshandlingar till belopp, uppgående till fem års arrendeafgift, samt, där vattenfallet utarrenderats i obebyggdt skick, därutöfver till belopp, motsvarande fem procent af den utaf vattenfallsstyrelsen uppskattade anläggnings- och anskaffningskostnaden för de vattenverksbyggnader och den öfriga egendom, som enligt bestämmelse i aftalet kunna komma att utan lösen tillfalla kronan.

I afseende å obligationernas uppskattning gälle enahanda bestämmelser, som äro meddelade i fråga om obligationer vid uppbördsborgen.

Minst ett år före utgången af den tid, för hvilken borgen blifvit ställd, skall ny borgen aflämnas, så beskaffad som ofvan sägs. Angående arrendators skyldighet i sistnämnda hänseende skall uttrycklig bestämmelse intagas i aftalet med stadgande såsom äfventyr för underlåtenhet att fullgöra densamma, att vattenfallsstyrelsen skall vara berättigad att uppsäga aftalet samt kronan äga bekomma ersättning för skada.

12 §.

1:o. Alla å lägenheten befintliga vattenverksbyggnader äfvensom annan egendom, som enligt bestämmelse i aftalet skall utan lösen tillfalla kronan, skola, där ej på grund af särskilda omständigheter medgifves undantag, af arrendatorn så vårdas och underhållas, att de under hela arrendetiden äro i fullgodt stånd. Eftersätter arrendatorn hvad sålunda åligger honom, vare han skyldig att till kronan utgifva ersättning, när lägenheten afträdes.

2:o. Kronan tillhörig, å lägenheten befintlig egendom af annat slag än vattenverksbyggnader skall af arrendatorn vårdas och underhållas, så att icke något under arrendetiden försämras. Eftersätter arrendatorn hvad sålunda åligger honom, vare han pliktig att utgifva

ersättning till kronan, när lägenheten afträdes; finnes arrendatorn då hafva afhjälpt brist, som befanns vid tillträdet, njute han därför godtgörelse af kronan.

3:o. I fråga om egendom, som här ofvan under 1:o och 2:o afses, skall hvad i 2 kap. 10 § andra stycket, 11 § andra och tredje styckena samt 12 och 13 §§ af lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom stadgas angående syn å utarrenderad fastighet i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Syn, som jämlikt nämnda stadganden hålles å egendom, hvarom nu är fråga, skall förrättas af tre eller, där någondera parten det påfordrar, fem ojäfviga, sakkunniga män; och skall sådan underrättelse om syn, hvarom i 12 § af nämnda lag förmäles, alltid, där den skall medföra laga verkan, delgifvas vattenfallsstyrelsen. Angående utseende af synemän förfares såsom här nedan i 15 § är stadgadt rörande val af skiljemän.

4:o. Förbehåll angående hvad här ofvan under 1:o, 2:o och 3:o föreskrifves skall intagas i arrendeaftalet.

13 §.

I arrendeaftalet skola vidare, där ej särskilda omständigheter påkalla undantag, införas följande bestämmelser:

1:o. Sedan tjugu år förflutit från arrendetidens början, skall kronan, såvida Kungl. Maj:t pröfvar sådant vara nödvändigt för tillgodoseende af något kronans ändamål, vara berättigad att när som helst under arrendetiden efter arrendatorn två år förut lämnad underrättelse återtaga hvad som utarrenderats samt inlösa å lägenheten befintliga, arrendatorn tillhöriga vattenverksbyggnader och annan egendom, som enligt bestämmelse i aftalet skola utan lösen tillfalla kronan. Vill kronan begagna sig af rätt, som nu är sagd, vare, där arrendatorn det yrkar, kronan skyldig att jämväl inlösa öfrig arrendatorn tillhörig och å lägenheten befintlig egendom, som användes för anläggningens drift, såsom byggnader, maskiner, ledningar och dylikt.

Dessutom vare kronan pliktig att utöfver den lösen, som sålunda skall utgå, till arrendatorn utgifva ersättning för mistning af arrendet under den del af arrendetiden, som återstår, då inlösen sker. Där så lämpligen kan ske, skall denna ersättning utgå i form af kraft.

Kommer genom inlösningen arrendatorn tillhörig, utanför vattenfallslägenheten belägen egendom, såsom fabrik eller annan anläggning, som drifves genom kraft från vattenfallet, eller ock byggnad eller annan anläggning, som tillkommit för vattenkraftens tillgodogörande, att

lida synnerlig minskning i värde, äge arrendatorn påfordra, att nämnda egendom med maskiner och tillbehör äfvensom den mark, hvarå den ligger, där denna mark tillhör arrendatorn, skall af kronan inlösas.

Har arrendatorn ingått aftal med annan om leverans af kraft från vattenkraftanläggningen, vare kronan, där ej kronan vill öfvertaga leveransen, pliktig att hålla arrendatorn skadeslös för det skadestånd, hvilket arrendatorn kan kännas skyldig utgifva till leveranstagaren, dock ej med högre belopp än som motsvarar den kostnadsökning, som under den återstående delen af leveranstiden, men i intet fall längre än till utgången af arrendetiden, tillskyndas leveranstagaren för anskaffande af annan drifkraft till den myckenhet aftalet gäller. Var aftalet ingånget efter det kronan underrättat arrendatorn, att fråga väckts om anläggningens inlösande för kronans räkning, äge dock arrendatorn ej rätt till dylik ersättning af kronan.

2:o. Upphör arrendet af anledning, som härofvan i denna § under 1:o sägs, skall ersättningen för den arrendatorn tillhöriga, å lägenheten befintliga egendom, som enligt aftalet skulle vid arrendetidens utgång utan lösen hemfalla till kronan, bestämmas till ett belopp, hvilket motsvarar samma egendoms anläggnings- eller anskaffningskostnad, minskad dels med amortering, som skäligen kan anses belöpa å den del af arrendetiden, hvilken vid inlösningen förflutit, dels ock med kostnaderna för dess försättande i fullgodt skick, därest brister skulle i sådant afseende förefinnas.

För annan arrendatorn tillhörig egendom, som här ofvan under 1:o omförmäles, skall ersättning utgå efter fulla värdet vid tiden för inlösningen. Kostnad, som göres å anläggningen efter det arrendatorn af kronan erhållit underrättelse att fråga väckts om anläggningens inlösande för kronans räkning, må vid värdets eller ersättningens bestämmande tagas i beräkning, allenast så vidt kostnaden pröfvas hafva varit nödig och nyttig samt icke företagen i uppenbar afsikt att vinna högre ersättning.

3:o. År frågan om beloppet af lösen eller ersättning, som här ofvan under 1:o och 2:o sägs, icke slutligen afgjord före utgången af det år, som följer närmast efter det, under hvilket värderingen skett, skall ny värdering äga rum, därest någondera parten det fordrar.

14 §.

När arrende upphör, skall arrendatorn hembjuda kronan till inlösen de delar af anläggningen jämte därtill hörande maskiner, ledningar,

transformatorstationer och öfriga byggnader, hvilka finnas å vattenfallslägenheten och icke enligt bestämmelse i arrendeaftalet skola utan lösen tillfalla kronan. Vill kronan i andra fall, än då lösensskyldighet jämlikt 4 § 1:o tredje stycket, 9 § 3:o samt 13 § åligger kronan, ej helt eller delvis inlösa hvad sålunda hembjudits, eller har kronan ej inom två månader efter det hembud gjordes förklarat sig därtill villig, äge arrendatorn bortföra egendomen eller den del däraf, som kronan icke önskar öfvertaga. Är hvad arrendatorn sålunda äger från vattenfallslägenheten skilja icke bortfördt inom viss, af vattenfallsstyrelsen förelagd tid, tillfalle det kronan utan lösen; äge ock kronan, där kronan det hellre vill, låta på arrendatorns bekostnad bortföra egendom, hvarom nu är fråga. Förbehåll angående hvad i denna § förskrifves skall intagas i arrendeaftalet.

15 §.

1:o. Lösen, ersättning eller skadestånd, som jämlikt bestämmelserna i 4 § 1:o, 9 §, 13 § 1:o och 2:o eller 14 § kronan finnes skyldig att utgifva, skall, där parterna icke kunna enas om löseskillingens, ersättningens eller skadeståndets belopp, bestämmas af tre eller, om någondera parten det påyrkar, fem ojäfviga, sakkunniga skiljemän. I skiljenämnd, som nu är sagd, äge parterna insätta lika antal ledamöter, hvarefter de sålunda utsedda tillkalla ytterligare en skiljeman såsom ordförande. Tredskas någondera parten att utse skiljeman eller kunna de utsedda ej förena sig om valet af ordförande, äge Kungl. Maj:ts befallningshafvande i det län, inom hvilket vattenfallet är beläget, eller, där vattenfallet ligger på gränsen mellan två län, Kungl. Maj:ts befallningshafvande i båda länen gemensamt att förordna om valet. Nöjes ej part med hvad de flesta skiljemännen säga, gälle hvad därom finnes stadgadt i 2 kap. 8 § af lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom. Kunna parterna ej enas om den förhöjning i arrendeafgiften, som enligt 7 § kan ifrågakomma, skall afgiften bestämmas i den här ofvan stadgade ordning.

2:o. Skall eljest enligt bestämmelse i aftalet eller ock enligt allmän lag kronan gälda skadestånd i följd af arrendes upphörande, eller är af sådan anledning arrendatorn enligt bestämmelse i aftalet eller enligt allmän lag skadeståndsskyldig, gälle i fråga om bestämmande af skadeståndets belopp hvad här ofvan under 1:o sägs.

3:o. Förbehåll angående hvad under 1:o och 2:o föreskrifves skall intagas i arrendeaftalet.

16 §.

Ej må arrenderätt till vattenfallslägenhet eller till utmål, som särskildt upplåtits, af arrendatorn öfverlåtas utan vattenfallsstyrelsens medgifvande.

Förbehåll härom skall intagas i aftalet.

Dessa grunder träda i kraft genast efter det kungörelse om desamma af Kungl. Maj:t utfärdats.

Vattenfallen torde vara de af vårt lands mera betydande naturtillgångar, som hittills minst utnyttjats. Då emellertid ett rationellt tillgodogörande däraf otvifvelaktigt skulle mäktigt främja vårt oberoende gentemot utlandet samt inom förhållandevis kort tid kunna ej oväsentligt förbättra vårt lands ekonomiska ställning ej minst genom motsvarande minskning i den landets handelsbalans tyngande kolimporten, synes det Riksdagen vara af synnerlig vikt, att hvad i berörda afseende kan åtgöras snart blifver gjordt. Detta torde i främsta rummet gälla staten såsom den utan gensägelse största vattenfallsägaren. För statens direkta tillgodogörande af sina vattenfall hafva visserligen redan rätt omfattande åtgärder vidtagits och ytterligare åtgärder torde efter hand för samma ändamål blifva vidtagna. Emellertid torde, åtminstone inom en öfverskådlig framtid, största delen af kronans vattenfall icke kunna utnyttjas på nämnda sätt. Det synes då ligga i sakens natur att desamma, i hvad de icke behöfva reserveras för något statens eget behof, som nu kan förutses, ställas till industriens och näringarnas förfogande. Och ju förr detta sker, desto bättre med hänsyn såväl till den direkta inkomst, som därigenom kan tillföras statsverket i form af arrendemedel, som äfven och framför allt till det uppsving i vårt lands näringslif, som däraf borde kunna förväntas.

Beträffande sättet för fallens upplåtande åt industrien vore väl för den enskilda näringsidkaren fördelaktigast att få med äganderätt förvärfva den kraftkälla, hvaraf han är i behof. Men då det näppeligen torde kunna ifrågasättas, att staten, åtminstone annat än undantagsvis, skulle afhända sig egendom af ifrågavarande slag, synes någon annan form för vattenfallens upplåtande än medelst nyttjanderätt icke böra förekomma. Eders Kungl. Maj:ts föreliggande förslag afser ock uteslutande denna upplåtelseform.

I hvad mån vattenfallsupplåtelserna kunna blifva begärliga för industrien beror gifvetvis i synnerligen hög grad på den större eller mindre svårigheten att hopbringa nödigt kapital för utförandet af de tilltänkta vattenkraftanläggningarna. Då för närvarande anläggningar af nämnda slag arbeta under synnerligen tryckta kreditförhållanden, hade det varit önskvärdt, att det, enligt hvad af statsrådsprotokollet framgår, under utarbetning varande, lättnad i nämnda kreditförhållanden åsyftande förslaget till lag om vattenfallsrätt blifvit framlagdt för Riksdagen samtidigt med nu förevarande förslag, då utan ett dylikt rättsinstitut ringa utsikter torde finnas att få åtminstone de större vattenfallen för kronan förmånligt utarrenderade och för industrien snart tillgodogjorda. Att så icke skett, synes emellertid ej böra utgöra hinder för fastställandet af grunder för förvaltningen af statens vattenfall. Dock anser Riksdagen sig böra framhålla nödvändigheten däraf, att en lagstiftning af nyssnämnda art med det snaraste åvägabringas, för att ändamålet med ifrågavarande upplåtelser skall kunna vinnas.

För upplåtelse af vattenfallslägenhet enligt förevarande grunder skall naturligtvis gälla hvad i 2:dra kap. 43 § af lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom är stadgadt för så kalladt lägenhetsarrende. I likhet med hvad som iakttagits i de af 1908 års Riksdag antagna förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner har vid uppgörande af ifrågavarande förslag afsetts, att de bestämmelser i nyttjanderättslagen, som äro af dispositiv natur, skola lända till efterrättelse, i den mån de icke äro mindre lämpliga för det särskilda slag af upplåtelse, hvarom här är fråga. De regler, som innefattats i förslaget, hafva därför hufvudsakligen karaktär af supplerande bestämmelser till hvad nyttjanderättslagen stadgar om lägenhetsarrende.

Vid granskning af det i propositionen framlagda förslaget har Riksdagen icke funnit något att i hufvudsak däremot erinra. Beträf-

fande dess särskilda bestämmelser har Riksdagen dock i nedan angifna hänseenden hyst från förslaget afvikande mening.

§ 2. I anledning af en inom Riksdagen väckt motion har Riksdagen, då ifrågavarande bestämmelser afse tillgodogörande för det allmänna eller för industriella behof af i riket befintlig vattenkraft, som är i kronans ägo, samt det synes vara lika angeläget att, där kronan är delägare i vattenfall, denna omständighet icke till skada för näringslifvet och andra allmänna intressen må lägga hinder i vägen för tidigaste och bästa möjliga utnyttjande af befintlig vattenkraft, funnit sig böra efter 16 § i en särskild paragraf införa uttrycklig bestämmelse därom, att ifrågavarande grunder skola gälla jämväl för arrende af vattenfallslägenhet, beträffande hvilken kronans äganderätt är föremål för tvist.

§ 3. Enligt stadgandet i tredje stycket af denna paragraf äger vattenfallsstyrelsen att, då flere anbud afgifvits å ett utbjudet arrende af en vattenfallslägenhet, till arrendator antaga den högstbjudande, som för sitt anbud ställt godkänd säkerhet, där han icke befinnes olämplig till arrendator; styrelsen dock obetaget att antaga lägre anbud, där de anläggningar, som planeras af den, som afgifvit det lägre anbudet, kunna antagas lända till större fördel för *kronan.*

I motiveringen härtill anföres af chefen för civildepartementet, att, om också företrädet mellan flere sökande i allmänhet borde gifvas åt den, som bjöde högsta arrendesumman, andra hänsyn ofta nog betingade frångående af denna regel. Att sålunda ändamålet med vattenkraftens tillgodogörande därvidlag kunde komma att spela en afgörande roll syntes tydligt. Därest exempelvis i konkurrens mellan två industrier den ena komme att skänka sysselsättning åt väsentligt större antal arbetare än den andra, borde denna omständighet väga tungt i vågskålen till förmån för den förra. Jämväl andra förhållanden borde tagas i noggrant öfvervägande vid valet mellan flera sökande, som anmält sig, så exempelvis en viss industris betydelse ur nationalekonomisk synpunkt.

Riksdagen gillar till fullo hvad departementschefen sålunda anfört till stöd för stadgandet, men finner stadgandets formulering icke fullt motsvara den uttalade afsikten. Sådant stadgandet är affattadt i Eders Kungl. Maj:ts förslag, skulle det nämligen kunna tydas så, att ett lägre anbud endast finge antagas, om det vore för kronan i egenskap af vattenfallslägenhetens ägare till större fördel. För undvikande af en sådan tolkning har Riksdagen vidtagit en mindre redaktionell förändring uti paragrafen.

§ 4. I denna paragraf stadgas såsom normal upplåtelsetid af vattenfallslägenhet fyrtio år, då vattenfallet är bebyggdt, men eljest fyrtiofem år, hvilken tid kan under vissa angifna förhållanden vid arrendets utgång förlängas. Vidare kan, när särskilda omständigheter därtill föranleda, Kungl. Maj:t medgifva ytterligare utsträckning af arrendetiden, dock ej längre än att hela upplåtelsetiden uppgår till högst nittio år.

Såsom motiv till förslaget om rätt för Kungl. Maj:t att sålunda på grund af särskilda omständigheter medgifva förlängning af arrendetiden har hufvudsakligen anförts, att det understundom kunde blifva nödigt att utsträcka tiden för upplåtelsen, för att det öfver hufvud taget skulle blifva möjligt att erhålla någon spekulant å kraft från vissa vattenfall. De omständigheter, som borde föranleda en dylik utsträckning, kunde uppenbarligen vara höga byggnadskostnader, men äfven andra förhållanden kunde medföra sådan verkan, exempelvis olämpligt läge för vattenfallet, fjärran från tidsenliga kommunikationer.

Af propositionen framgår, att staten har sina största tillgångar på vattenkraft i Norrland. Vattenfallen därstädes äro utan tvifvel dyrare att bebygga än vattenfallen i landets öfriga delar, och i kommunikationshänseende ligga de illa till, allt omständigheter, som enligt hvad ofvan sagts skulle berättiga Kungl. Maj:t att medgifva utsträckning af upplåtelsetiden. Med hänsyn till att dylika omständigheter således torde i regel förekomma, har Riksdagen ansett lämpligt att höja normaltiden för första arrendeupplåtelsen, i hvilket afseende Riksdagen funnit sig böra fastställa femtio år för bebyggdt och femtiofem år för obebyggdt vattenfall.

Såsom en följd häraf har Riksdagen funnit Kungl. Maj:ts rätt att på grund af särskilda omständigheter medgifva utsträckning af arrendetiden böra något utvidgas, dock ej längre än att hela upplåtelsetiden uppgår till högst nittiofem år.

§ 6. Därest en arrendator skulle använda upplåten vattenkraft eller däraf framställd energi till annat ändamål än som i kontraktet funnes angifvet, skulle han enligt sista stycket af denna § — äfven om han sålunda användt endast kraft, som han ej kunnat bruka för det kontraktsenliga ändamålet, eller blott obetydlig del af den kraft, han kunnat kontraktsenligt bruka — hafva, om kronan det påfordrade, förverkat sin arrenderätt. Med afseende härå har Riksdagen funnit stadgandet i nämnda stycke för arrendatorn alltför strängt, hvadan Riksdagen vidtagit en ändring af stycket därhän, att nyssberörda påföljd af kontraktsvidrig användning af upplåten kraft endast inträder, när

kraften användes i sådan omfattning, att det ursprungliga ändamålet eftersättes.

§ 8. Arrendatorn skall vid utgången af andra arrendeperioden till kronan utan lösen afstå honom tillhöriga å vattenfallslägenheten befintliga för vattenkraftanläggningens drift erforderliga byggnader m. m. Vid sådant förhållande synes han också böra tillförbindas att hålla denna egendom, därest den är af beskaffenhet att böra mot eldfara försäkras, till fulla värdet brandförsäkrad. Riksdagen har fördenskull funnit ett tillägg till 8 § vara i detta hänseende erforderligt.

§ 9 mom. 1:o. På grund af det tillägg, Riksdagen gjort till nästföregående §, har en mindre redaktionell ändring måst vidtagas i ifrågavarande § och mom.

§ 9 mom. 2:o. Då i detta moment stadgas skyldighet för kronan att, när kronan tillhörig byggnad af annan anledning än vådeld och utan arrendatorns vållande varder förstörd eller så skadad, att nybyggnad erfordras, utan oskäligt dröjsmål ombesörja nybyggnad, därest icke byggnaden utan olägenhet kan undvaras, så torde därmed icke afses endast sådant fall, då den skadade byggnaden måste från grunden ånyo uppföras; äfven ombyggnad eller en därmed likställd mera omfattande reparation kan komma att därunder hänföras. Af denna anledning har Riksdagen omformulerat momentet i nämnda syfte och har detsamma därvid i tillämpliga delar bringats i öfverensstämmelse med stadgandet i 2 kap. 15 § lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom.

§ 9 mom. 3:o. Den i detta moment kronan tillerkända rätt att uppsäga arrendeaftalet har synts Riksdagen alltför ovillkorlig. Om arrendatorn skulle finna med sin fördel förenligt att, för att undgå uppsägelsen, på egen bekostnad bota skadan, torde han ej böra förvägras detta. Riksdagen har alltså vidtagit en därhän syftande ändring af momentet.

§ 12 mom. 1:o. Med anslutning till hvad Riksdagen anfört om ändring af 8 § har Riksdagen ansett ett tillägg böra göras till 12 § för att tjäna till efterrättelse för det fall, att arrendatorn underlåter att bota brandskada å sådan honom tillhörig egendom, som vid arrendetidens slut skall utan lösen tillfalla kronan.

§ 13 mom. 1:o. I fjärde stycket af detta moment stadgas, i fråga om ersättning, som vid kronans inlösande af vattenkraftsanläggning må tillkomma arrendatorn för skadestånd, som han kan kännas skyldig utgifva på grund af ingånget aftal om leverans af kraft från anläggningen, att arrendatorn ej skall hafva rätt till dylik ersättning af kronan, om aftalet var ingånget efter det kronan underrättat arrendatorn, att

fråga väckts om anläggningens inlösande för kronans räkning. Med den formulering, stadgandet sålunda erhållit i förslaget, skulle en arrendator kunna blifva nödsakad att högst betydligt inskränka sig i utnyttjandet af vattenkraften, blott fråga väckts om anläggningens inlösande, huru ringa utsikt än förefunnes för att den ifrågasatta inlösningen skulle blifva verklighet. Riksdagen har emellertid funnit det billigt, att arrendatorn icke nödgas underkasta sig några inskränkningar i förfogandet öfver vattenkraften, förrän frågan om kronans inlösande af anläggningen mera stadgats. Med hänsyn härtill har Riksdagen affattat bestämmelsen i öfverensstämmelse med vattenfallskommitterades i ämnet uttalade mening, nämligen att arrendatorns rätt till ersättning skulle upphöra, först sedan kronan underrättat honom om sin afsikt att inlösa anläggningen.

På grund af hvad sålunda anförts har Riksdagen antagit följande

Grunder för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall.

1 §.

Nedan angifna vattenfall och för deras tillgodogörande afsedda fastigheter skola förvaltas af vattenfallsstyrelsen nämligen:

a) kronan tillhöriga vattenfall i Göta älf;

b) Älfkarleby vattenfall;

c) de vattenfall, som redan inköpts eller framdeles komma att förvärfvas för elektrisk drift å statsbanorna, där ej Kungl. Maj:t för särskildt fall förordnar, att förvaltningen af sådant vattenfall eller för dess tillgodogörande afsedd fastighet eller del däraf skall tillkomma annan myndighet;

d) sådana i Norrland belägna vattenfall, som enligt särskilda bestämmelser i afvittringsförfattningarna reserverats för kronans räkning; samt

e) kronan tillhöriga vattenfall, hvilka enligt särskilda beslut, som af Kungl. Maj:t meddelas, öfverflyttas från annan myndighet till förvaltning af styrelsen.

2 §.

Där vattenfall, som förvaltas af vattenfallsstyrelsen, icke tagits i anspråk för kronans räkning, ankomme på Kungl. Maj:t att förordna, huruvida det må af kronan med eller utan utmål af mark upplåtas åt annan till nyttjande. Har förordnande meddelats om upplåtelse till nyttjande af vattenfallslägenhet, som nu sagts, skall lägenheten i enlighet med här nedan stadgade grunder genom styrelsens försorg upplåtas på arrende.

3 §.

Skall vattenfallslägenhet utarrenderas, åligger det vattenfallsstyrelsen, där ej på grund af äganderättsförhållandena i afseende å vattendraget eller de strandområden, som erfordras för tillgodogörande af vattenkraften, eller till följd af andra särskilda omständigheter ett offentligt utbjudande af arrendet icke skäligen bör ifrågakomma, att genom kungörelse, som införes i allmänna tidningarna och i tidningar inom orten samt i vattenfallsstyrelsens lokal offentligen anslås, infordra skriftliga anbud å arrendet. I kungörelsen skall lämnas uppgift å vattenfallets läge och beskaffenhet jämte öfriga nödiga anvisningar.

Anbud skall innehålla uppgift å arten af den anläggning, för hvars drift anbudsgifvaren vill arrendera lägenheten, samt vara åtföljdt af, förutom så beskaffad säkerhet, som i 11 § sägs, nödiga uppgifter om de anordningar, han har för afsikt att vidtaga för tillgodogörande af vattenkraften.

Vattenfallsstyrelsen äger till arrendator antaga den högstbjudande, som för sitt anbud ställt godkänd säkerhet, där han icke befinnes olämplig till arrendator; styrelsen dock obetaget att antaga lägre anbud, där de anläggningar, som planeras af den, som afgifvit det lägre anbudet, kunna antagas i högre grad tillgodose ett allmänt intresse.

Är antagligt anbud icke afgifvet, eller har på grund af omständigheter, som förut nämnts, offentligt utbjudande icke ägt rum, ankommer det på vattenfallsstyrelsen att, på sätt den finner lämpligast, vidtaga åtgärder för lägenhetens utarrendering. Finnes utarrendering på antagliga villkor icke kunna ske, åligger det vattenfallsstyrelsen att därom göra anmälan till Kungl. Maj:t.

4 §.

1:o. Upplåtelse af vattenfallslägenheten på arrende skall, då vattenfallet är bebyggdt, ske för en tid af femtio år, men eljest för en tid af

femtiofem år; dock må erforderlig inskränkning göras i arrendetiden, när särskilda omständigheter därtill föranleda. Visar sig, att vattenfallets bebyggande till följd af omständigheter, som icke vid aftalets ingående varit förutsedda, kräfver längre tid än fem år, må vattenfallsstyrelsen medgifva skälig förlängning af arrendetiden.

Då fråga är om utarrendering af bebyggdt vattenfall, må arrendatorn i arrendeaftalet berättigas att efter arrendetidens utgång för den tid, som i nämnda aftal bestämmes, samt mot den arrendeafgift och de villkor i öfrigt, hvilka med hänsyn till de vid arrendetidens utgång rådande förhållanden kunna anses skäliga, få lägenheten åt sig ånyo upplåten, såvida icke vattenfallsstyrelsen senast fem år före arrendetidens utgång underrättar honom, att dylik förlängning icke af kronan medgifves. Det åligger dock arrendatorn att senast tre år före arrendetidens utgång lämna vattenfallsstyrelsen uppgift, huruvida han vill begagna sig af sin rätt till förnyad upplåtelse, eller vare sin rätt därtill förlustig.

Upplåtes vattenfallet i obebyggdt skick, skall kronan vara berättigad att vid arrendetidens utgång återtaga det utarrenderade mot erläggande af lösen för de arrendatorn tillhöriga, å vattenfallslägenheten befintliga vattenverksbyggnader äfvensom annan i arrendeaftalet angifven, honom tillhörig och å lägenheten befintlig egendom, som erfordras för vattenkraftanläggningens drift, såsom byggnader, maskiner, ledningar och dylikt. Vill kronan begagna sig af rättighet, som nu är sagd, vare dock skyldig att senast fem år före arrendetidens utgång underrätta arrendatorn om sin afsikt att återtaga vattenfallslägenheten. Gör ej kronan det, skall arrendatorn, därest han senast tre år före arrendetidens slut meddelat vattenfallsstyrelsen sin önskan att erhålla förnyad upplåtelse af vattenfallslägenheten, vara berättigad att för en tid af trettio år få lägenheten till sig ånyo upplåten mot den arrendeafgift och de villkor i öfrigt, hvilka med hänsyn till då rådande förhållanden kunna anses skäliga.

När särskilda omständigheter därtill föranleda, må Kungl. Maj:t medgifva utsträckning af arrendetiden utöfver hvad här ofvan sägs, dock ej längre än att upplåtelsetiden under första och andra arrendeperioden sammanlagdt uppgår till högst nittiofem år.

2:o. Vid utgången af den tid, för hvilken arrendatorn kan erhålla förnyad upplåtelse af vattenfallslägenheten, vare han pliktig att utan lösen till kronan afstå de honom tillhöriga, å lägenheten befintliga vattenverksbyggnader äfvensom annan i aftalet angifven, honom till-

hörig och å lägenheten befintlig egendom, som erfordras för vattenkraftanläggningens drift.

Vill arrendatorn icke begagna sig af den optionsrätt, som tillkommer honom enligt hvad här ofvan under 1:o sägs, eller skulle arrendet under första arrendeperioden upphöra till följd af förverkande, skall arrendatorn vara skyldig att till kronan utan lösen afstå de honom tillhöriga, å vattenfallslägenheten befintliga vattenverksbyggnader. Har förverkande skett under den tid det nya aftalet gäller, är arrendatorn pliktig att till kronan utan lösen afstå, förutom nämnda vattenverksbyggnader, jämväl annan i aftalet angifven, honom tillhörig och å lägenheten befintlig egendom, som erfordras för vattenkraftanläggningens drift.

3:o. Med vattenverksbyggnader afses i dessa grunder anordningar dels för vattnets dämning och ledande till och från kraftanläggningen, såsom dammar, rännor, kanaler, tuber, tunnlar och turbinkammare, dels ock för flottningen och fiskens gång, såsom flottningsutskof, timmerledare, laxtrappor och ålledare, äfvensom hvad till dylika anordningar hör, såsom luckor med manöveranordningar, isgrindar och dylikt.

4:o. Uttrycklig bestämmelse om hvad på grund af denna § skall gälla skall intagas i arrendeaftalet.

De vattenverksbyggnader och den öfriga egendom, som, enligt hvad här ofvan i denna § sägs, antingen skola af kronan öfvertagas mot lösen eller ock af arrendatorn utan lösen afstås till kronan, skola därjämte i arrendeaftalet noggrannt angifvas.

5 §.

Arrendatorn skall i arrendeaftalet åläggas att, innan vattenfallets bebyggande får påbörjas, till vattenfallsstyrelsen ingifva förslag till de anordningar för vattenkraftens utnyttjande, hvilka han har för afsikt att vidtaga; och skall vattenfallsstyrelsen tillse, att de anläggningar, som af arrendatorn tillämnas, icke komma att hindra eller i högre grad försvåra ytterligare tillgodogörande af vattenkraften i vattendraget eller genomförande af reglering af detsamma. Vattenfallsstyrelsen skall därjämte i arrendeaftalet förbehållas rätt att öfvervaka, att de anläggningar, som af arrendatorn utföras, varda verkställda på ändamålsenligt och betryggande sätt samt i öfverensstämmelse med af vattenfallsstyrelsen godkända ritningar.

Vill arrendatorn efter vattenkraftanläggningens fullbordande utföra nyanläggningar för ytterligare utnyttjande af vattenkraften eller ändra

redan befintliga dylika anläggningar, vare han skyldig att inhämta vattenfallsstyrelsens medgifvande härtill, och skall hvad i första stycket är sagdt äga tillämpning jämväl i afseende å dylika anläggningar.

6 §.

I arrendeaftalet skall föreskrifvas, att, om arrendatorn vid utförande af vattenkraftanläggningen gör större afvikelse från de af vattenfallsstyrelsen godkända ritningarna till anläggningen eller icke ställer sig till efterrättelse de föreskrifter, som af vattenfallsstyrelsen meddelats i och för anläggningens utförande på ändamålsenligt och betryggande sätt, arrenderätten skall, om kronan det påfordrar, vara af arrendatorn förverkad och kronan vara berättigad att uppsäga aftalet.

Därest i arrendeaftalet stadgas skyldighet för arrendatorn att inom viss föreskrifven tid hafva påbörjat arbetet med vattenfallets bebyggande eller hafva fullbordat anläggningen i dess helhet, skall i aftalet tillika intagas bestämmelse därom, att arrendatorn, i händelse af försummelse i nämnda hänseende, skall, om sådant å kronans vägnar yrkas, anses hafva förverkat arrenderätten och kronan förty vara berättigad att uppsäga aftalet.

Innehåller arrendeaftalet bestämmelse därom, att upplåten vattenkraft eller däraf framställd energi skall användas för visst angifvet ändamål, och tager arrendatorn för annat ändamål än sålunda förutsatts vattenkraften eller energien i anspråk till sådan omfattning, att det ursprungliga ändamålet eftersättes, skall, om kronan det påfordrar, arrenderätten jämväl vara förverkad och kronan vara berättigad att uppsäga aftalet. Förbehåll härom skall intagas i arrendeaftalet.

7 §.

Sker sådan reglering af sjö eller annat vattendrag, hvarigenom upplåtet vattenfall tillskyndas fördel, vare arrendatorn skyldig vidkännas skälig förhöjning i arrendeafgiften för den genom regleringen vunna ökning af vattenkraft, som af honom tages i anspråk.

Förbehåll om hvad sålunda skall gälla skall intagas i arrendeaftalet.

8 §.

Arrendatorn skall tillförbindas att i inländsk brandförsäkringsanstalt för kronans räkning ombesörja och utan afdrag å arrendet bekosta

brandförsäkring till fulla värdet af å lägenheten befintliga, kronan tillhöriga byggnader, maskiner, ledningar och annat dylikt af beskaffenhet att böra försäkras mot eldskada. Jämväl de arrendatorn tillhöriga för vattenkraftanläggningens drift erforderliga byggnader, maskiner, ledningar m. m., som vid arrendets slut utan lösen tillfalla kronan, skola af arrendatorn hållas brandförsäkrade på sätt nyss är sagdt. Åt vattenfallsstyrelsen skall förbehållas rätt att, när anledning därtill förekommer, bestämma, hvilken del af nämnda egendom skall försäkras, det belopp, hvarför försäkring bör sökas, samt den anstalt, där försäkringen må äga rum.

Därjämte skall arrendatorn i aftalet förpliktas att, i enlighet med hvad i aftalet närmare bestämmes, för vattenfallsstyrelsen förete bevis därom, att brandförsäkringen fortfarande gäller.

9 §.

1:o. Inträffar brandskada å kronan tillhörig egendom, som afses i 8 §, skall skadan genom arrendatorns försorg botas. Kronan skall äga uppbära brandskadeersättningen, hvilken, sedan vattenfallsstyrelsen fastställt plan för byggnaden eller för anskaffning af de maskiner, ledningar och annat dylikt, som skall ersätta det, som genom branden förstörts, af kronan tillhandahålles arrendatorn i den mån sådant för ändamålet erfordras.

Öfverstiger kostnaden för skadans botande den kronan tillerkända ersättningen, skall det öfverskjutande beloppet tillhandahållas arrendatorn af kronan, där ej särskild öfverenskommelse kan träffas därom, att denna öfverskjutande kostnad skall af arrendatorn förskjutas eller af honom gäldas.

2:o. Varder kronan tillhörig, å lägenheten befintlig byggnad af annan anledning än här ofvan under 1:o omförmäles utan arrendatorns vållande förstörd eller så skadad, att ny byggnad eller ombyggnad erfordras, åligger det kronan, där icke byggnaden utan olägenhet kan undvaras, att utan oskäligt dröjsmål verkställa byggnaden; underlåter kronan det, äge arrendatorn uppsäga aftalet och njute skadestånd.

3:o. Skulle skada, som ofvan i mom. 1:o och 2:o sägs, inträffa under sådan tid eller vara af sådan art, att enligt vattenfallsstyrelsens bedömande dess botande, med hänsyn till vattenfallslägenhetens afsedda användning efter arrendetidens utgång, icke för kronan medför nytta, skall kronan, därest arrendatorn ej själf vill bota skadan, vara berättigad att uppsäga arrendeaftalet och återtaga hvad som utarrenderats; och

skall i dylikt fall tillämpas hvad i 13 § för där afsedt fall stadgas om skyldighet för kronan att utgifva lösen, ersättning eller skadestånd.

4:o. Var skada, som här ofvan under 2:o afses, ringare än där omförmäles, ligge å arrendatorn att på egen bekostnad ombesörja dess botande.

5:o. Förbehåll om hvad enligt denna § skall gälla skall intagas i arrendeaftalet.

10 §.

Arrendatorn skall tillförbindas att på egen bekostnad uppföra och underhålla all den stängsel, som af vattenfallsstyrelsen pröfvas erforderlig för lägenhetens afskiljande från annan egendom.

11 §.

Såsom säkerhet för fullgörande af arrendevillkoren bör för en tid af minst fem och högst åtta år vara ställd borgen ingången antingen såsom för egen skuld af bankinrättning, hvars bolagsordning blifvit af Kungl. Maj:t fastställd, eller ock, där vattenfallsstyrelsen pröfvar sådant kunna ske, af minst två personer, de där borga en för bägge och bägge för en såsom för egen skuld, och hvilkas vederhäftighet är af Kungl. Maj:ts befallningshafvande eller domaren styrkt. Ansvarighet på grund af dylik borgen må dock icke utsträckas utöfver den tid, för hvilken borgen blifvit ingången.

Arrendator, som sådant föredrager, må antingen, jämte ställande af borgen för arrendevillkoren i öfrigt, såsom säkerhet för arrendeafgiftens erläggande aflämna af staten, konungariket Sveriges stadshypotekskassa, allmänna hypoteksbanken eller af kommuner med Kungl. Maj:ts tillstånd utgifna obligationer eller andra af vattenfallsstyrelsen godkända säkerhetshandlingar, motsvarande två års arrendeafgift, eller ock, i stället för borgen för uppfyllande af arrendevillkoren i deras helhet, nedsätta dylika obligationer eller andra säkerhetshandlingar till belopp, uppgående till fem års arrendeafgift, samt, där vattenfallet utarrenderats i obebyggdt skick, därutöfver till belopp, motsvarande fem procent af den utaf vattenfallsstyrelsen uppskattade anläggnings- och anskaffningskostnaden för de vattenverksbyggnader och den öfriga egendom, som enligt bestämmelse i aftalet kunna komma att utan lösen tillfalla kronan.

I afseende å obligationernas uppskattning gälle enahanda bestämmelser, som äro meddelade i fråga om obligationer vid uppbördsborgen.

Minst ett år före utgången af den tid, för hvilken borgen blifvit ställd, skall ny borgen aflämnas, så beskaffad som ofvan sägs. Angående arrendators skyldighet i sistnämnda hänseende skall uttrycklig bestämmelse intagas i aftalet med stadgande såsom äfventyr för underlåtenhet att fullgöra densamma, att vattenfallsstyrelsen skall vara berättigad att uppsäga aftalet samt kronan äga bekomma ersättning för skada.

12 §.

1:o. Alla å lägenheten befintliga vattenverksbyggnader äfvensom annan egendom, som enligt bestämmelse i aftalet skall utan lösen tillfalla kronan, skola, där ej på grund af särskilda omständigheter medgifves undantag, af arrendatorn så vårdas och underhållas, att de under hela arrendetiden äro i fullgodt stånd. Eftersätter arrendatorn hvad sålunda åligger honom, vare han skyldig att till kronan utgifva ersättning, när lägenheten afträdes.

Skulle under arrendetiden brandskada inträffa å byggnad, som här afses, och varder ej skadan af arrendatorn botad, vare arrendatorn skyldig att, när lägenheten afträdes, till kronan utgifva ersättning motsvarande kostnaden för skadans botande.

2:o. Kronan tillhörig, å lägenheten befintlig egendom af annat slag än vattenverksbyggnader skall af arrendatorn vårdas och underhållas, så att icke något under arrendetiden försämras. Eftersätter arrendatorn hvad sålunda åligger honom, vare han pliktig att utgifva ersättning till kronan, när lägenheten afträdes; finnes arrendatorn då hafva afhjälpt brist, som befanns vid tillträdet, njute han därför godtgörelse af kronan.

3:o. I fråga om egendom, som här ofvan under 1:o och 2:o afses, skall hvad i 2 kap. 10 § andra stycket, 11 § andra och tredje styckena samt 12 och 13 §§ af lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom stadgas angående syn å utarrenderad fastighet i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Syn, som jämlikt nämnda stadganden hålles å egendom, hvarom nu är fråga, skall förrättas af tre eller, där någondera parten det påfordrar, fem ojäfviga, sakkunniga män; och skall sådan underrättelse om syn, hvarom i 12 § af nämnda lag förmäles, alltid, där den skall medföra laga verkan, delgifvas vattenfallsstyrelsen. Angående utseende af synemän förfares såsom här nedan i 15 § är stadgadt rörande val af skiljemän.

4:o. Förbehåll angående hvad här ofvan under 1:o, 2:o och 3:o föreskrifves skall intagas i arrendeaftalet.

13 §.

I arrendeaftalet skola vidare, där ej särskilda omständigheter påkalla undantag, införas följande bestämmelser:

1:o. Sedan tjugu år förflutit från arrendetidens början, skall kronan, såvida Kungl. Maj:t pröfvar sådant vara nödvändigt för tillgodoseende af något kronans ändamål, vara berättigad att när som helst under arrendetiden efter arrendatorn två år förut lämnad underrättelse återtaga hvad som utarrenderats samt inlösa å lägenheten befintliga, arrendatorn tillhöriga vattenverksbyggnader och annan egendom, som enligt bestämmelse i aftalet skola utan lösen tillfalla kronan. Vill kronan begagna sig af rätt, som nu är sagd, vare, där arrendatorn det yrkar, kronan skyldig att jämväl inlösa öfrig arrendatorn tillhörig och å lägenheten befintlig egendom, som användes för anläggningens drift, såsom byggnader, maskiner, ledningar och dylikt.

Dessutom vare kronan pliktig att utöfver den lösen, som sålunda skall utgå, till arrendatorn utgifva ersättning för mistning af arrendet under den del af arrendetiden, som återstår, då inlösen sker. Där så lämpligen kan ske, skall denna ersättning utgå i form af kraft.

Kommer genom inlösningen arrendatorn tillhörig, utanför vattenfallslägenheten belägen egendom, såsom fabrik eller annan anläggning, som drifves genom kraft från vattenfallet, eller ock byggnad eller annan anläggning, som tillkommit för vattenkraftens tillgodogörande, att lida synnerlig minskning i värde, äge arrendatorn påfordra, att nämnda egendom med maskiner och tillbehör äfvensom den mark, hvarå den ligger, där denna mark tillhör arrendatorn, skall af kronan inlösas.

Har arrendatorn ingått aftal med annan om leverans af kraft från vattenkraftanläggningen, vare kronan, där ej kronan vill öfvertaga leveransen, pliktig att hålla arrendatorn skadeslös för det skadestånd, hvilket arrendatorn kan kännas skyldig utgifva till leveranstagaren, dock ej med högre belopp än som motsvarar den kostnadsökning, som under den återstående delen af leveranstiden, men i intet fall längre än till utgången af arrendetiden, tillskyndas leveranstagaren för anskaffande af annan drifkraft till den myckenhet aftalet gäller. Var aftalet ingånget efter det kronan underrättat arrendatorn om sin afsikt

att inlösa anläggningen, äge dock arrendatorn ej rätt till dylik ersättning af kronan.

2:o. Upphör arrendet af anledning, som här ofvan i denna § under 1:o sägs, skall ersättningen för den arrendatorn tillhöriga, å lägenheten befintliga egendom, som enligt aftalet skulle vid arrendetidens utgång utan lösen hemfalla till kronan, bestämmas till ett belopp, hvilket motsvarar samma egendoms anläggnings- eller anskaffningskostnad, minskad dels med amortering, som skäligen kan anses belöpa å den del af arrendetiden, hvilken vid inlösningen förflutit, dels ock med kostnaderna för dess försättande i fullgodt skick, därest brister skulle i sådant afseende förefinnas.

För annan arrendatorn tillhörig egendom, som här ofvan under 1:o omförmäles, skall ersättning utgå efter fulla värdet vid tiden för inlösningen. Kostnad, som göres å anläggningen efter det arrendatorn af kronan erhållit underrättelse att fråga väckts om anläggningens inlösande för kronans räkning, må vid värdets eller ersättningens bestämmande tagas i beräkning, allenast så vidt kostnaden pröfvas hafva varit nödig och nyttig samt icke företagen i uppenbar afsikt att vinna högre ersättning.

3:o. Är frågan om beloppet af lösen eller ersättning, som här ofvan under 1:o och 2:o sägs, icke slutligen afgjord före utgången af det år, som följer närmast efter det, under hvilket värderingen skett, skall ny värdering äga rum, därest någondera parten det fordrar.

14 §.

När arrende upphör, skall arrendatorn hembjuda kronan till inlösen de delar af anläggningen jämte därtill hörande maskiner, ledningar, transformatorstationer och öfriga byggnader, hvilka finnas å vattenfallslägenheten och icke enligt bestämmelse i arrendeaftalet skola utan lösen tillfalla kronan. Vill kronan i andra fall, än då lösensskyldighet jämlikt 4 § 1:o tredje stycket, 9 § 3:o samt 13 § åligger kronan, ej helt eller delvis inlösa hvad sålunda hembjudits eller har kronan ej inom två månader efter det hembud gjordes förklarat sig därtill villig, äge arrendatorn bortföra egendomen eller den del däraf, som kronan icke önskar öfvertaga. Är hvad arrendatorn sålunda äger från vattenfallslägenheten skilja icke bortfördt inom viss, af vattenfallsstyrelsen förelagd tid, tillfalle det kronan utan lösen; äge ock kronan, där kronan det hellre vill, låta på arrendatorns bekostnad bortföra egendom, hvarom

nu är fråga. Förbehåll angående hvad i denna § föreskrifves skall intagas i arrendeaftalet.

15 §.

1:o. Lösen, ersättning eller skadestånd, som jämlikt bestämmelserna i 4 § 1:o, 9 §, 13 § 1:o och 2:o eller 14 § kronan finnes skyldig att utgifva, skall, där parterna icke kunna enas om löseskillingens, ersättningens eller skadeståndets belopp, bestämmas af tre eller, om någondera parten det påyrkar, fem ojäfviga, sakkunniga skiljemän. I skiljenämnd, som nu är sagd, äge parterna insätta lika antal ledamöter, hvarefter de sålunda utsedda tillkalla ytterligare en skiljeman såsom ordförande. Tredskas någondera parten att utse skiljeman eller kunna de utsedda ej förena sig om valet af ordförande, äge Kungl. Maj:ts befallningshafvande i det län, inom hvilket vattenfallet är beläget, eller, där vattenfallet ligger på gränsen mellan två län, Kungl. Maj:ts befallningshafvande i båda länen gemensamt att förordna om valet. Nöjes ej part med hvad de flesta skiljemännen säga, gälle hvad därom finnes stadgadt i 2 kap. 8 § af lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom. Kunna parterna ej enas om den förhöjning i arrendeafgiften, som enligt 7 § kan ifrågakomma, skall afgiften bestämmas i den här ofvan stadgade ordning.

2:o. Skall eljest enligt bestämmelse i aftalet eller ock enligt allmän lag kronan gälda skadestånd i följd af arrendes upphörande eller är af sådan anledning arrendatorn enligt bestämmelse i aftalet eller enligt allmän lag skadeståndsskyldig, gälle i fråga om bestämmande af skadeståndets belopp hvad här ofvan under 1:o sägs.

3:o. Förbehåll angående hvad under 1:o och 2:o föreskrifves skall intagas i arrendeaftalet.

16 §.

Ej må arrenderätt till vattenfallslägenhet eller till utmål, som särskildt upplåtits, af arrendatorn öfverlåtas utan vattenfallsstyrelsens medgifvande.

Förbehåll härom skall intagas i aftalet.

17 §.

Dessa grunder skola äga tillämpning jämväl då fråga är om aftal angående nyttjande af vattenfallslägenhet, beträffande hvilken kronans äganderätt är föremål för tvist.

Dessa grunder träda i kraft genast efter det kungörelse om desamma af Kungl. Maj:t utfärdats.

Stockholm den 9 juni 1910.

Med undersåtlig vördnad.

Stockholm, K. L. Beckmans Boktryckeri, 1910.